

В.МА

Бошқарув ҳисоби асослари

2025 йилда имтиҳонга тайёргарлик
учун ўқув-услубий қўлланма



Мундарижа

I. Умумий қоидалар.....	2
II. Дастурнинг мақсади ва унинг асосий бўлимлари	6
III. Имтиҳон формати.....	7
IV. Батафсил ўқув режаси ва ўқув мақсадлари	8

I. Умумий қоидалар

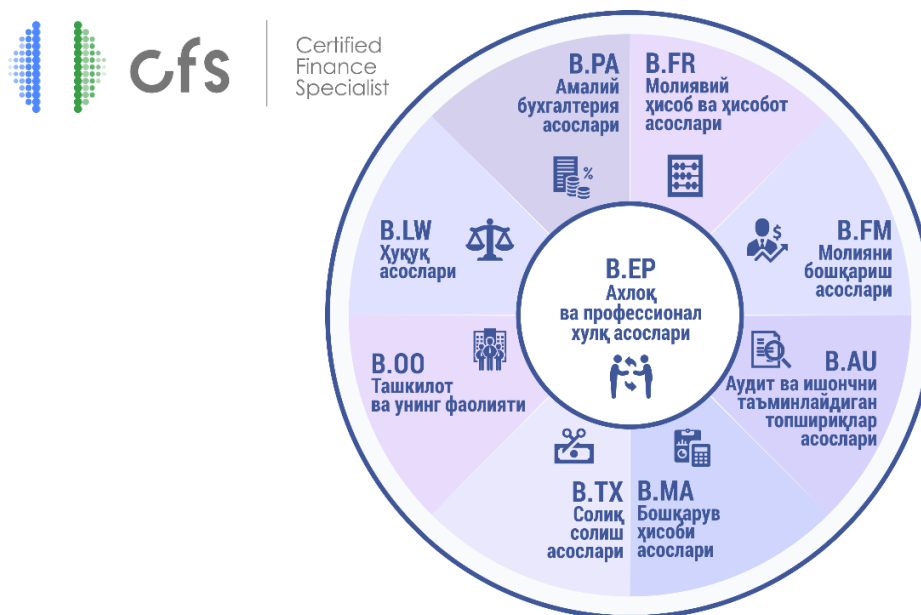
Ўзбекистон сертифициланган молия мутахассислари уюшмаси (ACFP) CFS - Certified Finance Specialist базавий малакаси доирасида В.МА Бошқарув ҳисоби асослари имтиҳонига тайёргарлик дастурини ишлаб чиқди.

CFS малакаси тузилиши

CFS базавий малакасини олиш учун номзод, В.МА Бошқарув ҳисоби асосларидан ташқари, қуйидаги имтиҳонларни топшириши керак:

- В.FR Молиявий ҳисоб ва ҳисобот асослари
- В.FM Молияни бошқариш асослари
- В.AU Аудит ва ишончни таъминлайдиган топшириқлар асослари
- В.TX Солиқ солиш асослари
- В.OO Ташкилот ва унинг фаолияти
- В.LW Ҳуқуқ асослари
- В.РА Амалий бухгалтерия асослари

Шунингдек, «Ахлоқ ва профессионал ҳуқ асослари» (В.ЕР) курсидан ўтиш зарур.



ACFP малака даражалари тизими

ACFP малакалари тўртта изчил даража бўйича туркумланган:

- А даражаси (бошланғич)
- В даражаси (базавий)
- С даражаси (профессионал)
- D даражаси (илғор)

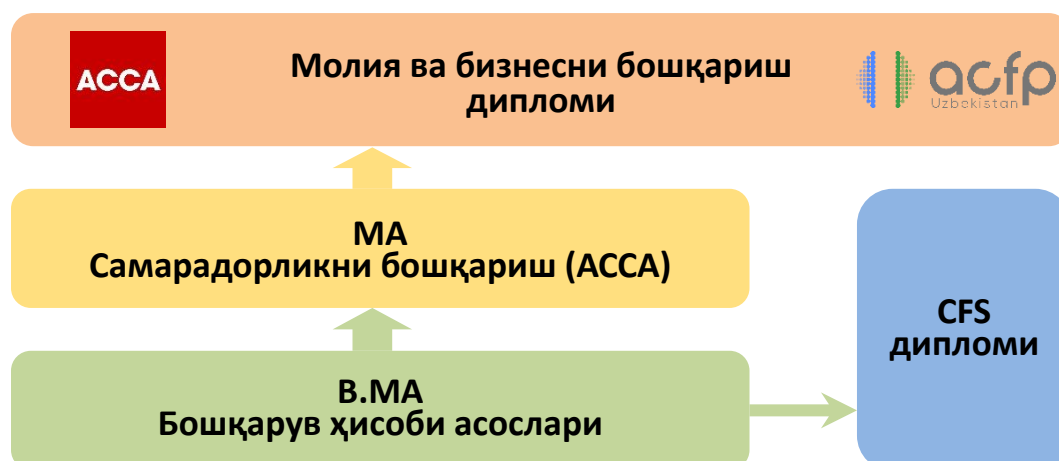


Ўқишни билим ва кўникмаларингизга мувофиқ келадиган даражадан бошлаш тавсия этилади. А даражасидан бошлаш мажбурий талаб эмас. Мос келадиган даражани танлаш жорий малака ва профессионал тажрибани мустақил ўзи баҳолашга асосланиши керак.

В.МАНинг АCFP тизимидаги ўрни

В.МА имтиҳони бошқарув ҳисобини босқичма-босқич ўрганишнинг базавий (иккинчи) поғонаси ҳисобланади ва қуйидагича топширилиши мумкин:

- CFS малакаси (В даражаси) доирасида мустақил имтиҳон сифатида;
- бошқарув ҳисобининг мураккаброқ даражаларига (С.МА Бизнес самарадорлиги ва натижадорлигини бошқариш ва D.МА Самарадорлик ва натижадорликни бошқариш стратегияси) ўтишдан олдин зарур бўлган поғона сифатида;
- олий молиявий маълумотга эга бўлмаган, ACCA ва ACFP «Молия ва бизнесни бошқариш» халқаро дипломини олишни хоҳловчи шахслар учун мажбурий имтиҳон сифатида.



Таълим натижалари

В.МА имтиҳони номзодларга қуйидаги имкониятларни беради:

- дастлабки маълумотларни олишдан то натижаларни баҳолашгача бошқарув ҳисобининг иш доирасини ўзлаштириш
- бошқарув ҳисобининг базавий усуллари қўллашнинг амалий кўникмаларига эга бўлиш
- профессионал ва илғор даражаларда бошқарув ҳисобининг мураккаброқ жиҳатларини ўрганишга тайёргарлик кўриш

Амалий аҳамияти

Бошқарув ҳисоби бўйича базавий билим ва кўникмалар молия мутахассисига қуйидагиларни амалга ошириш учун зарур:

- бошқарув қарорларини қабул қилиш учун ахборотни шакллантириш
- харажатларни ҳисобга олиш ва таннархни калькуляция қилишнинг базавий усуллари қўллаш
- бюджетлаштириш жараёни ва оғишлар таҳлилида иштирок этиш
- қисқа муддатли қарорлар учун «харажатлар-ҳажм-фойда» таҳлилини ўтказиш
- бўлинмалар фаолияти натижаларини баҳолашда иштирок этиш
- маълумотларни таҳлил қилиш учун асосий статистик усуллардан фойдаланиш

Ўқув юкламаси

Умуман олганда, В.МА «Бошқарув ҳисоби асослари» имтиҳонига тайёргарлик кўриш учун камида 180 соат талаб этилади:

Ўқув фаолияти тури	Академик соатлар сони
Маърузалар	70
Амалий машғулотлар	70
Мустақил иш	40
Жами	180

ACCA аккредитацияси

Эътибор беринг!

В.МА Бошқарув ҳисоби асослари имтиҳони дастури ACCA (Association of Chartered Certified Accountants) аккредитациясидан ўтган. Бу шунинг билан таъкидланади:

- у ACCA «Молия ва бизнесни бошқаришга кириш» дипломининг МА Бошқарув ҳисоби фанига камида 80% мувофиқ келади;
- АCFРнинг ўрта имтиҳони (В.ОО, В.МА ва В.FR) муваффақиятли топширилганда талабага ACCA IFB имтиҳони ҳисобга олинади.

II. Дастурнинг мақсади ва унинг асосий бўлимлари

«Бошқарув ҳисоби асослари» фани бўйича имтиҳонга тайёргарлик дастурининг мақсади талабаларда дастлабки ҳисоб маълумотларини олишдан то фаолият натижаларини баҳолашгача бўлган бошқарув ҳисоби иш доирасини тўлиқ тушунишни шакллантириш, шунингдек талабалар томонидан бундай доиранинг турли босқичларида қўлланиладиган базавий усулларни ўзлаштиришдир.

Ушбу мақсадга эришиш учун дастур қуйидаги бўлимларни ўз ичига олган:

1. Бошқарув ҳисоби учун иқтисодий статистика ва макроиқтисодиёт
2. Харажатларни ҳисобга олиш ва таннархни баҳолаш усуллари
3. Захираларни бошқариш
4. Қисқа муддатли қарорларни қабул қилиш
5. Бюджетлаштириш
6. Оғишлар таҳлили
7. Алоҳида бўлинмалар фаолияти натижаларини баҳолаш

Бундан ташқари, бошқарув ҳисоби усулларини муваффақиятли қўллаш учун талабалар зарур математика кўникмаларига эга бўлишлари керак. Ушбу кўникмалар охириги 8-бўлимга чиқарилган.

Имтиҳонни муваффақиятли топширгандан сўнг талабалар қарорлар қабул қилиш учун бошқарув ҳисобининг базавий тамойиллари ва усулларини қўллай олишлари керак.

III. Имтиҳон формати

«Бошқарув ҳисобига кириш» фани бўйича имтиҳон компьютерда ўтказилади. Имтиҳон давомийлиги – 2 соат. Имтиҳонда ҳар қандай материаллардан фойдаланиш тақиқланади.

Имтиҳон икки қисмдан иборат. А қисми тест форматидаги 35 та саволдан иборат бўлиб, уларнинг ҳар бири бир хил вазнга эга (2 балл). Шу тариқа, А қисмининг умумий вазни 70 баллни ташкил қилади. А қисмидаги саволлар имтиҳон дастурининг ҳар қандай бўлимига тааллуқли бўлиши мумкин.

Имтиҳоннинг В қисми ҳар бири 10 баллдан бўлган 3 та сценарийдан иборат. Ҳар бир сценарий тест форматидаги саволлар гурӯҳи билан бирга берилади. Шу тариқа, В қисмининг умумий вазни 30 баллни ташкил қилади.

В қисмининг учта сценарийсидан биринчиси оғишлар таҳлилига, иккинчиси – бюджетлаштиришга, учинчиси эса алоҳида бўлинмалар фаолияти натижаларини баҳолашга бағишланган. Сценарий таркибидаги алоҳида саволлар 1 дан 3 баллгача вазнга эга бўлиши мумкин.

Имтиҳонда олиниши мумкин бўлган энг юқори натижа 100 баллни ташкил этади. Ўтиш балли – 50 балл.

IV. Батафсил ўқув режаси ва ўқув мақсадлари

1-бўлим: Бошқарув ҳисоби учун иқтисодий статистика ва макроиқтисодиёт

1.1 кичик бўлим: Популяция, танланма ва эҳтимолликлар

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. маълумотлар таҳлили нуқтаи назаридан популяция ва танланмани тушунтириш;
- B. бошқарув ҳисобида маълумотлар таҳлили учун танланмаларни шакллантириш мақсадларини тушуниш;
- C. танланмаларни тайёрлаш тартибини тушунтириш ва танланмаларнинг турли хилларини фарқлаш: тасодифий, тизимли, стратификацияланган, кластерли, кўп босқичли, квоталанган;
- D. маълумотлар таҳлили учун қўйилган вазифалар ва мавжуд ресурсларга қараб танланма турини аниқлаш;
- E. популяция ва танланманинг стандарт оғишини ҳисоблаш ва талқин қилиш;
- F. эҳтимолликлар асосида кутилаётган қийматни ҳисоблаш ва талқин қилиш ҳамда қарорлар қабул қилишда эҳтимолликлардан фойдаланишни тушунтириш;
- G. танланманинг стандарт хатосини ҳисоблаш ва талқин қилиш;
- H. маълумотлар таҳлили мақсадлари учун тасодифий миқдор тушунчасини тушунтириш;
- I. маълумотларнинг нормал тақсимланиш хусусиятларини билиш ва тарихий маълумотлар асосида нормал тақсимланишга яқин тақсимланишларни аниқлай олиш;
- J. дастлабки маълумотларнинг нормал тақсимланиши ҳолатида энг эҳтимолли қиймат ва стандарт оғиш асосида муайян молиявий ва миқдорий кўрсаткичларга эришиш эҳтимоллигини ҳисоблаш;
- K. тасодифий миқдорнинг ишонч интервалларини ҳисоблаш ва талқин қилиш;
- L. бошқарув қарорларини қабул қилиш учун гипотезаларни (фаразларни) текширишдан фойдаланиш тартибини тушунтириш.

1.2 кичик бўлим: Вақт қаторлари таҳлили

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. сотув ҳажмини прогноз қилиш учун вақт қаторларидан фойдаланишни тушунтириш;
- B. сотиш трендидан оғишларни тушунтириш ва фарқлаш: мавсумий, циклик, тасодифий;
- C. аддитив ва мультипликатив вақт қаторлари моделидан фойдаланиб сотишнинг прогноз қийматини ҳисоблаш ва тренд тенгламалари коэффицентларини талқин қилиш.

1.3 кичик бўлим: Индекслар

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- А. инфляциянинг юзага келиш табиатини тушунтириш ва инфляциядан бошқарув ҳисоби функцияларини амалга оширишда қандай фойдаланилишини тушуниш;
- В. нарх индексларини ҳисоблаш, талқин қилиш ва фарқлаш: Пааше индекси, Ласпейрес индекси;
- С. нарх индекслари ва нарх даражаси қийматлари асосида берилган давр учун нархлар даражасидаги ўзгаришларни аниқлаш.

2-бўлим: Харажатларни ҳисобга олиш ва таннархни баҳолаш усуллари

2.1 кичик бўлим: Харажатлар таҳлили

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- А. минимакс усулидан фойдаланиб, ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқаришга оид бўлмаган харажатларни ўзгарувчан ва доимий харажатларга ажратиш, шу жумладан бирлик учун ўзгарувчан харажатларнинг ўзгариши, доимий харажатларнинг поғонали ўзгариши, харид ва сотиш нархларининг жиддий ўзгариши шароитида ҳамда минимакс усулининг афзалликлари ва камчиликларини тушунтириш;
- В. бевосита меҳнат харажатларининг турли шаклларини тушунтириш: кафолатланган иш ҳақи (қатъий белгиланган маош), меҳнатга соатбай ҳақ тўлаш, ишбай, индивидуал;
- С. фаоллик даражаси ошиши билан турли харажатларнинг жадвалдаги динамикасини тушунтириш;
- Д. бевосита ва устама ишлаб чиқариш харажатларига мисолларни билиш ва келтириш.

2.2 кичик бўлим: Таннархни баҳолашнинг асосий усуллари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- А. харажатларни ҳисобга олишнинг маржинал усулини тушунтириш ва уни ишлаб чиқарилган ва реализация қилинган маҳсулот таннархини ҳисоблаш учун қўллаш;
- В. тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулини тушунтириш ва уни ишлаб чиқарилган ва реализация қилинган маҳсулот таннархини ҳисоблаш учун қўллаш;
- С. тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулидан фойдаланишда доимий; устама ишлаб чиқариш харажатларининг етарли бўлмаган ва ортиқча сингдирилишини (тақсимланишини) ҳисоблаш ва талқин қилиш;

D. фойда ва захираларни маржинал усул ва тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усули бўйича баҳолаш ўртасидаги фарқни тушунтириш ва бир усулдан бошқасига ўтишда фойданинг ўзгаришини ҳисоблаш;

E. тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулидан фойдаланишда компания маҳсулотни ортиқча ишлаб чиқариш ҳисобига фойдани қандай ошириши мумкинлигини тушуниш;

F. ёрдамчи ва хизмат кўрсатувчи марказлар харажатларини ишлаб чиқариш бўлинмаларига тақсимлаш ва қайта тақсимлаш, шу жумладан тенгламалар тизимини ечиш ёрдамида.

2.3 кичик бўлим: Фаолият турлари бўйича харажатларни ҳисобга олиш (ABC усули)

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

A. фаолият турлари бўйича харажатларни ҳисобга олиш усулини (ABC усулини) тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулини қўллаш усули сифатида тушунтириш;

B. фаолият турлари бўйича харажатларни ҳисобга олиш усулидан фойдаланган ҳолда ишлаб чиқарилган маҳсулот таннархини ҳисоблаш;

C. анъанавий тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулига нисбатан фаолият турлари бўйича харажатларни ҳисобга олиш усулининг афзалликлари ва камчиликларини тушунтириш.

2.4 кичик бўлим: Ишлаб чиқарилган туркум таннархи усули

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

A. туркум таннархи асосида ишлаб чиқарилган маҳсулот таннархини ҳисоблаш;

B. туркум таннархи асосида ишлаб чиқарилган маҳсулот таннархини баҳолаш усулидан фойдаланиладиган вазиятларни тушунтириш.

2.5 кичик бўлим: Ишлаб чиқариш жараёнлари усули

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

A. ишлаб чиқариш жараёнлари усули ва эквивалент бирлик таннархидан фойдаланишда физик ҳажмларни, тугалланган ва тугалланмаган маҳсулот таннархини ҳисоблаш;

B. эквивалент бирлик асосида таннархни баҳолаш усулидан фойдаланиладиган вазиятларни тушунтириш;

C. ишлаб чиқариш жараёнлари усулидан фойдаланишда меъёрий ва меъёрдан юқори йўқотишларни ҳисобга олишни тушунтириш.

2.6 кичик бўлим: Буюртмалар таннархини аниқлаш усули

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. буюртмалар ва буюртмаларни бажариш бўйича тугалланмаган ишлаб чиқариш таннархини ҳисоблаш;

В. буюртмалар таннархини баҳолаш усулидан фойдаланиладиган вазиятларни тушунтириш.

2.7 кичик бўлим: Хизматлар таннархини аниқлаш усули

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. хизматлар таннархини ҳисоблаш;

В. хизматлар таннархини баҳолашдан фойдаланиладиган вазиятларни тушунтириш.

2.8 кичик бўлим: Биргаликда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. биргаликдаги харажатларни тақсимлашнинг турли ёндашувларини қўллаган ҳолда биргаликда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар таннархини ҳисоблаш.

3-бўлим: Захираларни бошқариш

3.1 кичик бўлим: Захираларни бошқаришнинг асосий моделлари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. захираларни сотиб олиш учун буюртмаларни жойлаштириш харажатлари ва захираларни сақлаш харажатлари суммасини минималлаштириш учун оптимал буюртма миқдори моделини қўллаш ва моделнинг дастлабки маълумотлари ўзгаришининг захираларни бошқариш билан боғлиқ кўрсаткичларга таъсирини аниқлаш;

В. буюртмаларни жойлаштириш харажатлари ва захираларни сақлаш харажатлари қандай харажат турларидан иборат эканлигини билиш;

С. оптимал буюртма миқдори моделини қўллаш мураккаб бўлиши мумкин бўлган вазиятларни тушунтириш;

Д. буфер захираларини таъминлаш ва захиралар етишмаслиги вариантини истисно қилиш учун фойдаланиладиган қўшимча буюртма даражасини аниқлаш;

Е. етказиб берувчи муайян буюртма миқдори учун чегирма тақдим этган ҳолатда оптимал буюртма миқдори моделини қўллашнинг иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқлигини баҳолаш.

3.2 кичик бўлим: «Аниқ муддатда» захираларни бошқариш фалсафаси

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. «аниқ муддатда» захираларни бошқариш тизимини, унинг афзалликлари ва камчиликларини тушунтириш.

4-бўлим: Қисқа муддатли қарорларни қабул қилиш

4.1 кичик бўлим: Релевант харажатлар тамойили

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. релевант харажатлар тамойилини тушунтириш ва қайси харажатлар релевант эканлигини аниқлаш;

В. муқобил харажатларни тушунтириш ва аниқ қарор учун муқобил харажатларни аниқлаш;

С. бир марталик мижозлар буюртмаларини амалга ошириш билан боғлиқ қарорларни қабул қилиш учун релевант харажатлар тамойилини қўллаш, уларни бажариш учун, шу жумладан, асосий воситалар, материаллар, меҳнат соатларидан фойдаланилади;

Д. биргаликда ишлаб чиқарилган маҳсулотларга қўшимча ишлов бериш тўғрисида қарорлар қабул қилиш учун релевант харажатлар тамойилини қўллаш.

4.2 кичик бўлим: «Харажатлар-ҳажм-фойда» таҳлили

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. «харажатлар-ҳажм-фойда» таҳлилининг вазифасини тушунтириш;

В. зарар кўрмаслик нуқтасида тушумни миқдор ва пул ифодасида ҳисоблаш ва талқин қилиш;

С. фойданинг талаб қилинган даражасига эришиш учун зарур бўлган тушумни миқдор ва пул ифодасида ҳисоблаш;

Д. алоҳида маҳсулот бўйича маржинал фойданинг тушумга нисбатини ҳисоблаш;

Е. «харажатлар-ҳажм-фойда» таҳлилидан фойдаланиш мураккаб бўлиши мумкин бўлган ҳолатларни тушунтириш;

Ғ. фойданинг реализация қилиш нархи, реализация қилиш ҳажми, бирлик учун ўзгарувчан харажатлар, доимий харажатларнинг мустақил ўзгаришларига сезувчанлик кўрсаткичларини ҳисоблаш ва талқин қилиш.

5-бўлим: Бюджетлаштириш

5.1 кичик бўлим: Бюджетлар турлари ва вазифалари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. бюджет жараёни ва бюджетларнинг ташкилот учун асосий функцияларини тушунтириш;
- B. бюджетларни тайёрлаш учун асос бўлиб хизмат қиладиган меъёрларни шакллантириш тартиби ва заруриятини тушунтириш;
- C. функционал бюджетлар ва мастер-бюджетларни фарқлаш;
- D. функционал бюджетларни тайёрлашнинг стандарт тартибини тушунтириш;
- E. функционал бюджетларни тайёрлаш: сотиш бюджети, ишлаб чиқариш бюджети, захиралардан фойдаланиш бюджети, захиралар харид қилиш бюджети, меҳнатга ҳақ тўлаш бюджети;
- F. молиявий натижалар тўғрисидаги бюджет ҳисоботини тайёрлаш;
- G. прогноз қилинаётган сотишлар, нархлар, захираларнинг талаб қилинадиган қолдиқлари ва даромадлар ва харажатлар бўйича тўлов шартлари ҳақидаги ахборот асосида пул маблағлари ҳаракати тўғрисидаги бюджет ҳисоботини тайёрлаш;
- H. назорат мақсадлари учун қатъий белгиланган бюджетлардан фойдаланишнинг камчиликларини тушунтириш.

5.2 кичик бўлим: Мослашувчан бюджет

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. мослашувчан бюджетни ва ундан режалаштириш ва назорат инструменти сифатида фойдаланилишини тушунтириш;
- B. қатъий белгиланган бюджет ва давр учун ҳақиқий натижалар асосида мослашувчан бюджет бўйича фойдани ҳисоблаш;
- C. доимий харажатларнинг поғонали ошишида мослашувчан бюджет бўйича фойдани ҳисоблаш;
- D. ҳақиқий даромадлар ва харажатлар ҳамда мослашувчан бюджет бўйича даромадлар ва харажатлар ўртасидаги оғишларни ҳисоблаш ва талқин қилиш.

6-бўлим: Оғишлар таҳлили

6.1 кичик бўлим: Оғишлар таҳлилининг роли

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. бюджет ва ҳақиқий фойда ўртасидаги оғишлар таҳлили бюджет назоратининг аниқловчи шакли эканлигини тушуниш.

6.2 кичик бўлим: Харажатлар бўйича оғишлар

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. ўзгарувчан ва доимий харажатлар бўйича умумий оғишларни, ўзгарувчан устама харажатларнинг харажатлар бўйича оғишлари, ўзгарувчан устама харажатларнинг самарадорлик бўйича оғишлари, доимий устама харажатларнинг харажатлар бўйича оғишлари ва доимий устама харажатларнинг ҳажм бўйича оғишларини ҳисоблаш ва талқин қилиш;

В. доимий устама харажатларнинг ҳажм бўйича оғишлари таркибий қисмларини ҳисоблаш ва талқин қилиш: доимий устама харажатларнинг қувват бўйича оғиши ва доимий устама харажатларнинг самарадорлик бўйича оғиши;

С. бевосита меҳнат харажатларининг бўш туриб қолиш вақти бўйича оғишини ҳисоблаш ва талқин қилиш;

Д. харажатларни ҳисобга олишнинг маржинал усули ва тўлиқ сингдириш усулидан фойдаланиш баъзи оғишларни ҳисоблашга қай тарзда таъсир қилишини тушунтириш.

6.3 кичик бўлим: Операцион ҳисоботлар

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. «аниқ муддатда» тизимидан фойдаланишда турли оғишларни ҳисоблашни ўз ичига олган бюджет ва ҳақиқий натижалар ўртасидаги солиштирув тўғрисидаги операцион ҳисоботларни тайёрлаш: тўлиқ сингдириш (тақсимлаш) усулини қўллашда бюджет ва ҳақиқий фойдани солиштириш ҳисоботи; маржинал усулни қўллашда бюджет ва ҳақиқий фойдани солиштириш ҳисоботи; бюджет ва ҳақиқий маржинал фойдани солиштириш ҳисоботи; бюджет ва ҳақиқий харажатларни солиштириш ҳисоботи; муайян компаниянинг операцион ҳисоботлари натижаларини талқин қилиш;

В. операцион ҳисоботларда мавжуд бўлган оғишларнинг эҳтимолий сабабларини тушунтириш ва тушуниш.

7-бўлим: Алоҳида бўлинмалар фаолияти натижаларини баҳолаш

7.1 кичик бўлим: Фаолият натижаларини баҳолаш асослари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. ташкилотнинг миссиясини ва унинг фаолият натижаларини баҳолашдаги ролини тушунтириш;
- B. фаолият натижаларини баҳолаш ташкилотни жавобгарлик марказларига бўлишга асосланганлигини тушуниш;
- C. жавобгарлик марказлари бўйича ҳисобга олиш тушунчасини тушунтириш;
- D. жавобгарлик марказлари бўйича ҳисобга олиш маъносида харажатлар марказлари, тушум марказлари, фойда марказлари ва инвестиция марказларини тушунтириш ва фарқлаш;
- E. жавобгарлик марказлари бўйича ҳисобга олиш расмий ташкилий тузилмага эмас, балки жавобгарлик марказларининг аниқ натижалар ва кўрсаткичларни назорат қилишига асосланиши кераклигини тушуниш.

7.2 кичик бўлим: Фаолият натижаларини баҳолашнинг молиявий кўрсаткичлари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. инвестициялар рентабеллиги (ROI) ва қолдиқ фойда (RI) кўрсаткичларини ҳисоблаш ва талқин қилиш ҳамда фаолият натижаларини баҳолаш учун уларнинг таққослама афзалликлари ва камчиликларини муҳокама қилиш;
- B. ROI компонентларини ҳисоблаш ва талқин қилиш: активларнинг айланувчанлиги ва операцион фойда маржаси;
- C. фаолият натижаларини баҳолаш учун фақат молиявий кўрсаткичлардан фойдаланишнинг афзалликлари ва камчиликларини тушунтириш;
- D. муайян ташкилотнинг жавобгарлик марказлари натижаларини ROI ва RI бўйича солиштириш ва муҳокама қилиш.

7.3 кичик бўлим: Фаолият натижаларини баҳолашнинг номолиявий кўрсаткичлари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

- A. ташкилотнинг барқарор ривожланиши учун номолиявий кўрсаткичлардан фойдаланишнинг муҳимлигини тушунтириш;
- B. муайян ташкилотнинг фаолият натижаларини баҳолаш учун номолиявий кўрсаткичларни ҳисоблаш ва бир компаниянинг иш натижаларини номолиявий кўрсаткичлар мажмуаси бўйича олдинги давр билан солиштириш;

С. турли компанияларнинг иш натижаларини номолиявий кўрсаткичлар мажмуаси бўйича солиштириш;

Д. балансланган кўрсаткичлар тизимини мақсадларни қўйиш ва алоҳида бўлинмалар фаолияти натижаларини баҳолаш воситаси сифатида тушунтириш;

Е. муайян ташкилот фаолияти натижаларини баҳолаш учун энг ўринли кўрсаткичларни аниқлаш ва ушбу кўрсаткичларни тўртта истиқболли балансланган кўрсаткичлар тизимидан бирига таснифлаш.

7.4 кичик бўлим: Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. ташкилотда меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичларини ҳисоблаш ва талқин қилиш: ишчи кучи унумдорлиги индекси, ишчи кучидан фойдаланиш индекси, ишлаб чиқариш ҳажми (фаоллик) индекси, ишчи кучи қўнимсизлиги коэффиценти.

8-бўлим: Математика кўникмалари

Ушбу кичик бўлимни ўзлаштиргандан сўнг талабалар қуйидагиларни билишлари керак:

А. квадрат илдизларни чиқара олиш;

В. чизиқли тенгламаларни ечиш ва «балансловчи» қийматни топиш.